

Strømnettutvalget

INNSPILL FRA NATURVERNFORBUNDET TIL STRØMNETTUTVALGET

Innledning

Naturvernforbundet sender med dette innspill til Strømnettutvalgets arbeid. Deler av dette har vi også tatt opp gjennom vår deltakelse i referansegruppa til utvalget. Vi takker for at vi får være med i referansegruppa og bidra til arbeidet. En involverende prosess er viktig for å sikre et best mulig resultat fra utvalget. På samme måte som det er det i konkrete utbyggingssaker.

Mandatet til Strømnettutvalget sier at: «Hensynet til effektivitet må balanseres mot hensynet til et tilstrekkelig godt kunnskapsgrunnlag, gode miljøutredninger, samt god forankring og involvering av berørte interesser.» For oss er dette helt avgjørende at utvalget ivaretar.

For Naturvernforbundet er det viktig at utvalget ser på hvordan:

- Det kan gjennomføres tiltak som alternativ til utbygging av nett.
- Det totale energiforbruket og effekttopper kan reduseres, og med det redusere behovet for nett.
- Konesjonsprosessen for nett sikrer hensynet til naturen og interessegrupper som forsvarer naturen.

Alternativer til nett

Naturvernforbundet etterlyser en politikk som minimerer samfunnets energibehov og frigjør strøm som kan brukes til å fase ut fossil energibruk og satse på nye næringer. Samtidig må det stilles strenge energi- og miljøkrav til nye virksomheter som sikrer effektiv energibruk og utnyttelse av energisystemet – og som i tillegg begrenser arealkonfliktene.

Utvalget bør se på alle muligheter for å redusere behovet for nettutbygginger og hvordan dette kan stimuleres. Det handler blant annet om smartere energibruk, lokalisering av forbruk, lokal energiproduksjon og energilagring og oppgradering av dagens nett som alternativ til nytt nett. Her er konseptvalgutredninger viktig, og dette arbeidet må styrkes.

Myndighetene, Statnett og andre nettutbyggere må være mer opptatt av tiltak på forbrukssiden når det skal lages nettutviklingsplaner, konseptvalgutredninger og andre planer for nettutbygging som kan bidra til å redusere behovet både for ny kraftproduksjon og ny overføringskapasitet.

Under peker vi på noen slike løsninger.

Lokalisering av energikrevende virksomheter

En måte å redusere behovet for nett på er å påvirke lokalisering av kraftkrevende virksomheter. For eksempel ved at datasentre i Norge lokaliseres nær kraftkildene. Slik kan de utnytte fornybare energiresurser uten vesentlige investeringer i kraftoverføringsnett og uten tilhørende energitap når kraft skal forflyttes.

Utvalget må se på hvordan kraftkrevende virksomheter kan lokaliseres for å utnytte strømnettet best mulig og dermed unngå store kraftledningsprosjekter med potensielt store naturinngrep. Datasentre, batterifabrikker og hydrogenproduksjon er også eksempler på aktiviteter som frigir mye overskuddsvarme. Om denne varmen utnyttes eller ikke, vil ha mye å si for det totale

energiregnskapet. Overskuddsvarmen kan erstatte annen energibruk i for eksempel fjernvarmenettet eller gi varme til andre industrier og formål som da kan unngå å bruke annen energi.

Naturvernforbundet savner en helhetlig lokaliseringsprosess for slike virksomheter. Det må stilles strengere krav til bruk av energieffektiv teknologi og utnyttelse av overskuddsvarme. En form for konsesjon som bidrar til riktig lokalisering med tanke på energibruk, kan være et virkemiddel.

Energieffektivisering

Både FNs klimapanel og Det internasjonale energibyrådet peker på energieffektivisering som det viktigste for at vi skal greie å nå våre klima- og naturmål.

Vi ser frem til at det endelig skal komme en handlingsplan for å følge opp målet om 10 TWh redusert energibruk i bygg innen 2030, men potensialet er mye større, og det må legges til grunn i fremtidige analyser. Det er også store muligheter for å redusere energiforbruket i industrien med ny teknologi. Å få utløst dette potensialet er viktig for å redusere behovet for både kraftutbygging og nett.

Vi ber utvalget legge til grunn scenarier som forutsetter en ambisiøs politikk for energieffektivisering i både bygg og industrien.

Da må vi ha virkemidler som elavgift, en nettleie som stimulerer til redusert forbruk, og vi må ha støtteordninger, for eksempel gjennom Enova, til energiltak i boliger, næringsbygg, offentlige bygg og industrien. At det ikke er satsset mer på dette er uforståelig, og noe vi mener utvalget må adressere.

Frigjøring av elektrisitet gjennom energieffektivisering i bygg er gunstig for overføringsnettet, da vi frigjør elektrisitet på samme steder som fossilutfasing krever økt tilgang til elektrisitet. Det reduserer behovet for å frakte elektrisitet fra nye produksjonspunkter til byene.

Statnett skal sørge for sikker elektrisitetsforsyning til alle regioner. Men selskapet har ikke plikt til å bygge kraftlinjer dersom problemet kan løses på annet vis. Når kraftunderskudd i et område er utløsende årsak til at det må investeres i nye linjer, bør Statnett vurdere å bruke virkemidler som fremmer energieffektivisering i samme område, som et alternativ til nettutbygging.

Nettleie

Nettleien må utformes slik at den stimulerer til energisparing. I juni 2021 vedtok Olje- og energidepartementet nye forskriftskrav om hvordan nettleien for alle kunder i distribusjonsnettet skal utformes. De nye kravene skulle tre i kraft 1. januar 2022, men har etter enighet i Stortinget blitt utsatt til 1. juli 2022. Målet med de nye tariffene er blant annet å oppnå økt nettutnyttelse og lavere nettkostnader over tid. Naturvernforbundet er helt enig i dette målet, men mener forskriften derimot kan hindre økt nettutnyttelse og lavere nettkostnader over tid. Vi mener et krav om lavt energiledd er uheldig. Vi mener tvert imot at et høyt energiledd med tidsdifferensiering er nødvendig for å stimulere til rasjonell energibruk og økt nettutnyttelse.

Vi håper derfor Strømnettutvalget ser på hvordan nettleien er utformet, og peker på hvor viktig det er at det velges en modell som stimulerer til energieffektivisering, bruk av varmepumper og egenproduksjon fra sol. Lokale energiløsninger vil redusere belastningen på strømmettet.

Videre bør det bli et statlig krav om at alle nettselskap gir lett tilgjengelig grafisk informasjon om energibruk ned til forbruk per time. Det er ikke modellen i seg selv, men endret atferd hos strømkundene som kan gi bedre utnyttelse av nettet og reduserte nettinvesteringer, og da er det viktig at kundene får god informasjon.

Nettleien bør også speile kostnader som oppstår ved etablering av for eksempel ny kraftkrevende virksomhet, på en måte som kan bidra til å lokalisere forbruk til steder som gir minst behov for

nettutbygging. Tilskudd for å utjevne nettleien må ikke svekke nettleien som virkemiddel på dette feltet.

Prioritering av kraft

Naturvernforbundet er positive til at «Utvalget skal vurdere om det er hensiktsmessig å innføre kriterier for hvordan Statnett og nettselskapene kan prioritere nye tilknytninger i tilfeller der det oppstår kø av aktører som ønsker nettilknytning, og eventuelt foreslå slike kriterier».

Systemet for tildeling av elektrisk energi til nye industriprosjekt må endres fra «først meldt inn får først tildelt» til en ordning hvor relevante myndigheter prioriterer mellom de innmeldte prosjekter ut ifra samfunnsnytte. Slike kriterier bør blant annet ta hensyn til klimagevinst, arealforbruk og energiforbruk, verdiskaping og hva som produseres. Det må for eksempel være åpenbart at datasenter som brukes til kraftkrevende kryptovaluta, ikke prioriteres.

Ikke elektrifisering av petroleumssektoren med kraft fra land

Noe Naturvernforbundet mener det ikke skal brukes kraft fra land til, er å elektrifisere petroleumsindustrien. Det mener vi er feil bruk av den knappe ressursen fornybar energi er. Elektrifisering av petroleumssektoren har allerede medført utbygging av naturødeleggende kraftlinjer. Elektrifisering av sokkelen vil ikke løse den største utfordringen, som er forbrenningen av olje og gass. Den enorme investeringen det vil kreve å elektrifisere sokkelen, kan bidra til å forlenge utvinningen av forurensende olje og gass lenge etter at verdens utslipp skal være tilnærmet null, og gjennom dette hindre nødvendig omstilling av norsk næringsliv mens det ennå er tid.

Konsesjonssystemet

Suksessfaktorer for en god konsesjonsprosess er involvering av aktører tidlig og gjennom hele prosessen, og at det gjøres grundig arbeid fra starten av. Det innebærer gode kartlegginger av alternativer til nett, om kabel er et alternativ hvis det trengs ny kapasitet, og grundig kunnskap om naturverdier, slik at den minst problematiske traseen blir valgt. For best mulig prosesser må vi ha mye bedre kunnskap om naturen enn det vi har i dag. Det vil gjøre det mulig å forkaste dårlige løsninger tidlig og lettere å planlegge kraftnettet med trasevalg.

Naturvernforbundet har i mange år varslet om at kartleggingene av natur i forbindelse med utbyggingssaker er altfor dårlige. Flere ganger har Naturvernforbundet og andre natur- og friluftslivsorganisasjoner betalt for egne kartlegginger av naturområder som er truet av utbygging, og oppdaget verdifull natur og flere sjeldne, truede arter enn utbyggers konsulenter klarte å finne. En rapport fra NVE i 2015 bekreftet at dette er et systematisk problem, og senest i 2021 rapporterte Multiconsult at svært mange kartlegginger ikke oppfyller kravene i konsekvensutredningsforskriften.

Vi ønsker tiltak som fører til systemendring. Blant annet ønsker vi at miljømyndighetene får alt ansvar for konsulentbestilling og oppdragsgiving, at det er minimumskrav knyttet til nok tid i felt og krav om feltregistreringer til ulike tider på året for å fange opp variasjoner, samt at konsulentene har godt nok kunnskapsnivå, for eksempel gjennom en sertifiseringsordning og at det må gjennomføres uanmeldte etterkontroller (stikkprøver) jevnlig.

OED må tvinge NVE til å stramme inn kravene til miljø-, transport- og anleggsplaner (MTA). Vilkår må formuleres konkret og tydelig og langt strengere. NVE og Miljødirektoratet må føre tilsyn og sørge for at vilkårene overholdes. Brudd på vilkår må medføre at prosjekter stanses, og at konsesjoner trekkes tilbake.

Hensyn til natur

Energisektoren er årsak til en betydelig del av tapet av inngrepsfri natur, og behovet for å stanse tapet av naturmangfold er påtvingende. Vi etterlyser en strategi som beskriver hva som må til for å hindre ytterligere tap og forringelsen av natur- og friluftsområder som følge av nettutbygging. I den sammenhengen er det viktig å ta hensyn til sumvirkningene av ulike inngrep (jf. naturmangfoldloven § 10).

Utbyggingen av kraftproduksjon og kraftlinjer i Norge har skjedd med mangelfull naturkartlegging og dårlig involvering av lokalbefolkning, organisasjoner og naturbaserte næringer. Hensynet til utbyggers interesser har kommet før naturmangfold og friluftsjnteresser. Stadig større naturområder ødelegges, og arter fortrenses.

Norge har et særskilt ansvar for å ta vare på naturgrunnlaget for samisk kultur. Konsekvensene av all utbygging – det være seg vindkraft, vannkraft, kraftlinjer – er dramatisk for naturgrunnlaget for samisk kultur og reindrifta. Presset på naturgrunnlaget kommer i tillegg til en lang rekke andre inngrep, arealtap og pågående klimaendringer.

Vi har dessverre sett altfor mange eksempler på at samiske interesser og reindrift har blitt overkjørt, og Fosen-dommen slår ettertrykkelig fast at reindriftssamenes rett til kulturutøvelse har blitt krenket i Norge.

Naturvernforbundet mener det er viktig å se mer på spenningsoppgradering av eksisterende ledningsnett. Det øker kapasiteten i overføringsnettet uten store, nye inngrep, og det gjør det mulig å redusere antallet linjer. Det er da også viktig at arbeidet koordineres med regionale nettselskap, slik at også deler av det regionale nettet kan fjernes. Ved nedlegging av linjer bør det søkes muligheter til å gjenopprette inngrepsfrie områder og utvide naturreservat og nasjonalparker. Også linjer som går gjennom mye brukte turområder, bør søkes nedlagt ved spenningsoppgraderinger.

For linjer som går gjennom naturreservat og nasjonalparker, bør det ved spenningsoppgraderinger vurderes om traseene kan legges om, ut av verneområdene. Det er grunn til å påpeke at oppgradering gjennom å bygge ny ledning i eksisterende trasé normalt vil gi betydelig større inngrep enn spenningsoppgradering av eksisterende ledning, der dagens master beholdes. Sistnevnte løsning er derfor klart å foretrekke.

Vi kan ikke få understreket nok at muligheten for medvirkning i dette arbeidet ikke må svekkes og naturhensyn må vektlegges mye sterkere. Raske prosesser risikerer å være ekskluderende og møte mye motstand.

Kabel som alternativ

Bruk av jordkabel og sjøkabel blir ofte valgt bort på grunn av pris, men da har det ikke vært regnet en pris på naturtapet som en konsekvens av inngrepet. I en del andre land har man kabel i større grad, dels på grunn av at det krever mindre vedlikehold, og det kan være mer robust i møte med for eksempel ekstremvær. Vi mener man må se på dette i større grad i Norge.

Med vennlig hilsen
Naturvernforbundet

Truls Gulowsen
leder